

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Daniyel

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

ח הימחנ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9191

ח (א) ויאספו כל־העם כאיש אחד אל־הרחוב אשר לפני שַׁעַר־הַמַּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֹזְרָא הַסֵּפֶר לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַתּוֹרָה מִשָּׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיָּבִיא עֹזְרָא הַכֹּהֵן אֶת־הַתּוֹרָה לְפָנָי הַקָּהֶל מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה וְכָל מִבֵּין לְשִׁמְעַ בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: (ג) וַיִּקְרָאוּ לְפָנָי הַרְחֹב אֲשֶׁר לְפָנָי שַׁעַר־הַמַּיִם מִן־הָאֹר עַד־מַחְצֵית הַיּוֹם נָגַד הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאֹזְנֵי כָל־הָעָם אֶל־סֵפֶר הַתּוֹרָה: (ד) וַיַּעֲמֵד עֹזְרָא הַסֵּפֶר עַל־

ח (א) רצו פֵּרוֹצֵי מַמְלַטָּע זֶדֶד דָּא גִּנְצַע פֵּאָלֶק וַיֵּא אִיז כִּזָּן, אוּיף דַּעַם פֵּרִיעֵן פֵּלֶאטֶזע פֵּאָר דַּעַם וואַססער. טהאַרע. זיא שפּראַכען צו דַּעַם שרִיפֶטגעלעהרטען עזרא, דאַס ער הערבייאברונגע דאַן בוך דער מאַזאַאישען לעהרע, וועלכע דער עוויגע דען ישראל געבאַטען האָט. (ב) דאַ בראַכֶּ טע דער פּרִיעכטער עזרא דיא לעהרע פֵּאָר דיא פֵּרוֹצֵי מַמְלַטָּע לונג פֵּאָן מעננערן, ווייבערן אונד דענען, דיא אויפֿצומער קען פֵּערשטונדען, אַם ער־שטען טאַגע דַּעַם זיעכענטען מאַנאַטס, (ג) אונד לאַז דאַרין אויף דַּעַם פֵּרִיעֵן פֵּלֶאטֶזע פֵּאָר דַּעַם וואַססערטהאַרע פֵּאָם פֵּרִיעֵן מאַרגען כּיוֹם צום מיטטאַגע, אין גענענוואַרט דער מעננער, ווייבער אונד דערער, דיא פֵּערשטעהען קאַנטען, אונד דיא אַהרען דַּעַם גאַנצען פֵּאָלקעס וואַרען

מגדל אויף דאָז לעהרבוך געריכטעט. (ד) דער שרִיפֶטגעלעהרטע עזרא שטאַנד (נעהט) זיך

ר ש י

ח (ב) ביום אחד לחדש השביעי. הוא יום של ראש השנה: (ג) מן האור. של תחילת היום: אל ספר התורה. היו כל העם מטים אזניהם:

ב א ו ר

ח (א) ויאספו, גם בכרשה הזאת יש מקום עיון, כי הנה זה האיש עזרא, לא ידענו מה היה, לא נזכר בספר נחמיה עד כה, ועתה פתע פתאום יחיצב לנגד עינינו? ובאמת הדבר הזה נפלא מאוד, אולם גם לספק הזה הושם מקום במבוא לספר עזרא ונחמיה כי בבוא קלר המלע מהשתרע, יען הענין לדיך עיון דק והקדמות רבות אשר תשלחנה פארומיהם על פני כל ספר עזרא ונחמיה (עיינן ס). ויאמרו, אס שהכונה על כל העם או שהיא בנוי סתמי ואיזהו מן הכנחרי' אמרו לו כן והפירוש הזה נכון בעיני, כי רק האנילי' אמרו לו כן בדרך החכמות שהרי כבר עשו לו לדבר הזה מגדל כמפורש להלן ד'. (ב) וכל מבין לשמע, לדעתי המה הטף אשר הגיעו לחינוך וכבר יש להם לב להבין להוליא גמולי מכלב ועחיקי שדים, כי אך בהקהל הביאו כל הטף אף לעיורי ימים ואמרו חז"ל לתת שבר למביאיהם. (ג) ויקרא בו, כתב הראב"ע רמו לספר תורה ע"ה, כונתו אף שבפסוק הקודם נאמר אך ויניח את התורה, והתורה ל"נ והיה ראוי לאמור ויקרא כס אך רמו לספר תורה וספר ל". והמבינים, המה כל מבין לשמוע שזכר. ואוני כל העם, היו קשובות אל דברי ספר התורה. (ד) ויעמד, הנס בפסוק ב' וג' ספר דק בדרך כלל שהניא

מגדל-עץ אשר-עשו לדבר
 ויעמד אצלם מתתיה ושמע
 ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה
 עלימינו ומשמאלו פדיה
 ומישאל ומלכיה והשם
 והשבדנה וזכריה משלם:
 (ה) ויפתח עזרא הספר לעיני כל-
 העם כי-מעל כל-העם היה
 וכפרתו עמדו כל-העם:
 (ו) ויברך עזרא את-יהוה
 האלהים הגדול ויענו כל-העם
 אמן ו אמן במעל ידיהם ויקדו

וישחוו

(יד) אויף איינעם העלצערנען
 געריסטע, דאז מאן צו דיעים
 בעהופע געמאכט האטטע;
 געבען איהם שטאנד: מתתיה,
 מיט שמע, עניה, אוריה,
 חלקיה אונד מעשיה צו זיינער
 רעכטען; אונד צו זיינער ליני
 קען: פדיה, מישאל, מלכיה,
 השם, השבדנה, זכריה אונד
 משולם. (ה) עזרא אפפֿעטע
 דאז ביד, דאס עס דאז גאנץ
 צע פֿאלק זעהען קאנטע (י),
 דען ער בעפֿאנד ויך האך איז
 בער דעם גאנצען פֿאלקע, אונד
 אלס ער עס אפפֿעטע, שטאנד
 דאז גאנצע פֿאלק אויף. (ו) דאז
 לאַבטע עזרא דען עוויגען, דען
 גראַסען גאטט, אונד דאז גאנץ
 צע פֿאלק שטימטע, „אמן!
 אמן!“ און מיט עמפֿארהע.
 בונג איהרער הענדע; זיא ניג.

(א) ווערטויך: פֿקר דען חויגען רעם גמלען פֿולקעם.

ר ש י

(ד) אזר עשו לדבר. אוחו מגדל עץ עשו לשם כך לקרות סע עליו ספר התורה: (ה) כי מעל כל העם
 היה. ועל כן ראוהו כלם: ונסתחו עמדו כל העם. וכאשר פתחו לקרות שחקו כל העם. עמדו לזון
 שחיקה (שחקו) כמו עמדו ולא ענו עוד (איוב ל"ב): (ו) במעל ידיהם. בנשיאות ידיהם
 שנשאו כפיסם למעלה להודות להקב"ה כענין שנאמר ויפרוש כפיו השמים (מלכים א' ח):
 סבירים

ב א ו ר

שהניא ספר תורה וקרא בו, ועתה יבאר בסרט נאזיה אופן היתה הקריאה. מגדל עץ,
 נימה כי כל בנין גבוה וקרא מגדל שיקרו מן גדול. (ה) ובסתחו, הראב"ע אמר שהמיד
 נדיבורו, נוון לדעת הרד"ק (שרש פתח) שהענין כאשר פתח שפתו לקרוא ואין לומר לזם כי
 נכון לפרש שהבנוי שב על ספר התורה כאשר פתח וגלל אוחו מיד עמדו. ובתב הראב"ע עוד
 ה"ל ופירושו שחקו והחרישו (ובן דעת רש"י) וכן עמדו ולא ענו עוד, ויתכן שעמדו על דגליהם
 לכבוד התורה והעד ויקומו על עמדם ע"כ, ודעתו על פרשה ט' לקאן פסוק ג', אלס בפרשה
 הואת פסוק ז' באמת לא נאמר כלל ויקומו רק והעם על עמדם והכונה שהעם לא זו מאקומו
 וזומעים אף שקרא מאור הנקר עד מחיות היום. (ו) במעל ידיהם, בנשיאות כפיהם כג"ש
 רש"י ואמר הראב"ע שראו ועוללתי בעפר קרני (איוב ט"ו, ט"ו), והוא מטעם מעלה מן עלה, ויהיו שני
 שרשים בענין אחד כמו שוגג ומשגה ע"כ. והם הם הדברים בעלמם מה שכתב בפירושו על
 התורה (ויקרא כ"ו ל"ו) ה"ל שם מרץ מסעלי הכפל וכן במעל ידיהם מנורת ורך לבב עכ"ד,
 וגם הרד"ק במכלול כתבני במעל הוא כמו מרץ ונא בפתח מסני העי"ן, ולדעתו אין שניהם
 דומים כי במעל ידיהם הוא בסמיכות וא"כ מאקלו מופל כמו מצעה מיקר (מ"א ז' כ"ט) שהוא
 מן רדד כמ"ש הרד"ק וראוי להשתנות בנסמך הקמן לפתח כמו ואת מוסך השנת (ט"ז ט"ו)
 י"ק

טען זיך דאן, אונד ווארפֿען זיך פֿאַר דען עוויגען צור אַני בעטונגהין, מיט דעם אַנגע־זיכטע צור ערדע. (ז) ישוע, בני, שרביה, ימין, עקיב, שבתי, הודיה, מעשיה, קליטא, עזריה, יוֹבד, חנו, פלאיה אונד דיא לעוויטטען פֿערשטענדיגטען דאָ פֿאַלק אין דער לעהרע, וועהרענד דאָ פֿאַלק אַן זיינער שטעללע בליעב. (ח) זיא לאַזען אין דעם ביכע דער לעהרע גאַטטעס, וועלכעס ערלייטערט וואַר, זאָ דאָס זיא (דאָ פֿאַלק) בייא אויבֿ. מערקואַמקייט דאָ פֿאַרגעלע־

וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה אֲפִים אֶרְצָה:
 (ז) וַיִּשׁוּעוּ בְּנֵי וְשֵׁרְבִיָּה וַיִּמְיֹן עֲקִיב
 שְׁבֹתִי וְהוּדְיָה מְעֵשִׂיָּה קְלִיטָא
 עֲזַרְיָה יוֹבֵד חֲנוּ פְּלַאִיָּה וְדִלוּיִם
 מִבְּנֵיִם אֶת־הָעָם לַתּוֹרָה וְהָעָם
 עַל־עֲמֻדָם: (ח) וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר
 בַּתּוֹרַת הָאֱלֹהִים מִפֶּרֶשׁ וְשׁוֹם
 שְׁכָל וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא: (ט) וַיֹּאמֶר
 נְחֻמְיָה הוּא הַתְּרַשָּׁתָא וְעֲזַרְיָא

הכהן

וענע פֿערשטעהען קאַנטען. (ט) דאָ שפראַך נחמיה, דאָ איוט דער חרשחא (אחנרפֿאָע) גער

ר ש י

(ז) מנינים את העם. שהיו מתרגמין לעם דברי תורה: על עמדם. שהיי עומדין על רגליהם: (ח) ואם שכל. ושימת חכמה ואם לשון פעול:

היום

ב א ו ר

י"ח, אכל והביאותי מרך בלבנס הוא נוסדד משקל מופל לא מלינו זולת זה, ואין ספק שזה ג"כ כונת הרב המבאר לספר ויקרא שאמר על מרך ח"ל וכן אמר הראב"ע שהוא מפעלי הכפל — אכל לא מלינו משקל אם כזה בפוליס ע"כ, ולזה החליט הוא בפירוש רש"י ע"ש. והנה חכם אחד הבין שהמאמר אכל לא מלינו וכו' גם הוא מדברי הראב"ע ואמר שהראב"ע שם דבריו פה, ובאמת הוא שם מלעיין היטב. (ז) מבינים, הוא בכלן יולא שהם הבינו העם. לתורה, כלומר בתורה כי הלמ"ד תשמע הרבה במקום הבי"ת עיין מכלול לר"ק. (ח) בספר בתורה, ענינו בספר תורת הבי"ת במקום הסמיכות ויש לזה ריע בספר עזרא (ו' ב') באמתחא בבירתא לדעת ידידי ה"ה בהערות עיין שם. ושום שכל, לדעתי הענין כי באום שכל כלומר בהשכלה האמתית הבינו (אותם) במקרא בכונת המקרא והוא מוסב על מפורש, כי פירשו הדברים על דרך השכל הישר והקבלה המסורה צידם. והנה לדעתי קרא עזרא ראש המקובלים בענין היום לפניכם, והבינם כי היום הזה הוא ראש השנה והוא יום פקודה להפקד בו גשר ורוח כל חי, וכי על זה נאמר זכרון (אשר מכל זה לא נזכר בתורת משה דבר) ולכן היו העם נובים ומתאבלים כי נפל פחד יום הדין עליהם, כי מי ילדק במשפט לפני שופט כל הארץ — והיו רלו להתענות, לולא מנעום מזה ראשי העם כאשר יבאר. וידידי החכם המתרגם אמר ח"ל: מפרש הוא פעול מנין הכנד והוא תואר אל מלת בספר ושעורו בספר מפרש כלומר תורת אלהים הכתובה בספר היתה מפרשת על ידי הפירושים המקובלים כפי עזרא. ואולי נכתבו הפירושים האלה לזכרון בגליון "ספר תורת אלהים אשר קראו בו למען יהיו לעיני המפרשים ולא ישכחו דבר מהם להגיד לעם, ויהיה ענין בספר מפרש בפשוטו כלומר בספר אשר הפירושים נכתבו בלדו, ואם שכל לדעתי הוא מענין השמת לכך (איוב ח' ח') (חויפֿערקואַט זיין), ואם הוא מקור וענינו פה שם מקרה כלומר הספר היה מפרש כל כך באופן שאם העם לבנו ושכלו על הדברים הנקראים עד מהרה הבינו הדברים האלה במשפט וכן תרגמתי, עב"ל ההערה. (ט) הוא החרשחא, עיין במנא. לה' אלהיכם, הכונה לאלהיכם

הַכִּהֵן וְהַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים
 אֶת־הָעַם לְכָל־הָעַם הַיּוֹם קָדַשׁ־
 הוּא לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶל־תִּתְּאָבְלוּ
 וְאֶל־תִּבְכּוּ כִּי בּוֹכִים כָּל־הָעַם
 כְּשָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר־יְהוָה הַתּוֹרָה:
 (י) וַיֹּאמֶר לָהֶם לִכּוּ אֲכַלּוּ
 מִשְׂמְנִים וּשְׂתוּ מִמִּתְּקִים וּשְׁלַחוּ
 מְנוֹת לְאִין נָכוֹן לוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
 הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ וְאֶל־תִּעֲצְבוּ כִּי־
 חֲדוֹת יְהוָה הִיא מְעֻזְכֶם:
 (יא) וְהַלְוִיִּם מִחֲשִׁים לְכָל־הָעַם
 לֵאמֹר הִסּוּ כִּי־הַיּוֹם קָדַשׁ וְאֶל־
 תִּעֲצְבוּ: (יב) וַיֵּלְכוּ כָּל־הָעַם
 לֵאכֹל וּלְשִׂתוֹת וּלְשַׁלַּח מְנוֹת

גער), וויא אויך דער פריע.
 סטער אונד שריפטגעלעהרטע
 עזרא אונד דיא לעוויטטען,
 דיא דאז פֿאַלק פֿערשטענדיג=
 טען, צום פֿאַלקע: דיעזער
 טאג איזט דעם עוויגען, איי=
 ערעם גאטטע הייליג; טרוי=
 ערט ניכט אונד וויינעט ניכט!
 (דען דאז גאנצע פֿאַלק וויינ=
 טע, אַלס זיא דיא וואַרטע
 דיעזער לעהרע האַרטען).
 (י) ער שפראך פֿערנער צו
 איהנען: געהעט אונד עס=
 סעט וואַהלשמעקענדע שפיי=
 זען, טרינקעט ליעבליכע גע=
 טרענקע, אונד שיקקעט טהיי=
 לעדאפֿאָן דעם, דער ניכטס
 צובערייטעט האַט, דען דיע=
 זער טאג איזט אונזערעם
 העררן הייליג; בעטריבעט
 אייך ניכט, דען דיא פֿריידע
 מיט גאטט איזט אייערע פֿע=
 סטע. (יא) אונד דיא לעוויט=
 טען זוכטען דאז גאנצע פֿאַלק
 צו בעשוויכטיגען, אונד שפרא=
 כען: זיידשטיללע! דען דיעזער טאג איזט הייליג; זייד דאָהער ניכט טרויריג. (יב) דאז
 גאנצע פֿאַלק גינג אַלואַ הין, אום צו עססען אונד צו טרינקען, טהיילע אויסצושפענדען
 אונד

הא' נח"פ ולעשוח

ר ש י

(ט) היום קדוש. כיום ראש השנה הוא: כי נוכים כל העם. מפני שלא קיימו התורה כראוי:
 (י) לאין נכון לו. לעני שאין מזומן לו מאכלו: (יא) מחשים. היו מזכירין לכל העם לחשות
 שלא יבכו עוד: הסו. ל' שתיקה כמו ויהם כלב (במדבר י"ג):

וביום

ב א ו ר

לאליהם המפץ בטוב בראיו ולא באכל ובני תמרוים — לא יבחר בכוס יום ענות אדם את
 נפשו אך רלונו כי נעבוד אותו בשמחת לב וגילת נפש וביום טוב להיות נטוב ולהתענג על ה',
 כי רק רוח נבאה ולא נפש נענה ירכה האל, ולזה רק יום אחד בשנה נתן לנו לענוי נפש כאשר
 ביאר זאח הרמב"ם בספריו. (י) משמנים, מאכלים הערנים. כי הדוח ה', כלומר רק אם
 חשמחו בה' וחגל נפשכם בו תעונו ולא באכל ויגון וכאשר בארתי לעיל, כי עובר בשרו לא ירכה
 בעיני ה', וכבר העירו חז"ל בחולין על זה ואמרו כל מה דאסר לנו רחמנא המירה לנו כוותיה
 להראות כי אין מכות התורה למנוע מאתנו כל הטוב, ולזה לא אסרה לנו שום מין תענוג
 בכלל רק אסרה לנו פרטי הדברים — וזה ג"כ כונת הראש"ע חדות ה' היא מעוכס, השמחה
 תענו לכם אם תקימוה שכן כתיב ושמחת בחגך. (יא) הסו, שראו הסה ולא מלאוהו נקל כי
 אס

וְלַעֲשׂוֹת שְׂמֵחָה גְדוֹלָה כִּי הֵבִינוּ
 בְּדַבְרִים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם:
 (יג) וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי נֶאֱסְפוּ רָאשֵׁי
 הָאָבוֹת לְכָל־הָעַם הַלְהַגִּים
 וְהַלְוִיִּם אֶל־עֹזְרָא הַסֹּפֵר וְלֵהֲשָׁכִיל
 אֶל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה: (יד) וַיִּמְצְאוּ
 כְּתוּב בַּתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 בְּיַד־מֹשֶׁה אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל בַּסִּכּוֹת בְּהַג בַּחֹדֶשׁ
 הַשְּׁבִיעִי: (טו) וְאֲשֶׁר יִשְׁמִיעוּ

אונד זיך איינע גראַסע פֿרײַע
 דע צו מאַכֿען, דען זיא פֿער־
 שטאַנדען נון דיא וואַרטע, דיא
 מאַן איהנען מיטגעטהיילט
 האַטטע. (יג) אונד אַם צוויי
 טען טאַגע פֿערזאַממעלטען
 זיך דיא פֿאַמיליענהייפטער
 דעם גאַנצען פֿאַלקעם, דיא
 פֿריעסטער אונד לעוויטטען צו
 דעם שריפֿטגעלעהרטען עזרא
 אום איבער דען אינהאַלט
 דער לעהרע (פֿערנער) נאַכצו־
 דענקען; (יד) אונד — דאַ זיא
 אין דער לעהרע געשריעבען
 פֿאַנדען, דאַם דער עוויגע
 דורך משה בעפֿאַהלען האַבע,
 דאַם דיא קינדער ישראֿל אַן
 דעם פֿעסטע אים זיעבענטען

ועבירו

מאַנאַטע אין לויכהייטטען וואַהנען זאַללען — (טו) דאַם זיא אויך בעקאַנט מאַכֿען קאַנג־

ר ש י

(יג) וַיּוֹסֶה הַשֵּׁנִי. של ראש השנה: (טו) ואשר ישמיעו. ולו אשר ישמיעו קול לחוג

ב א ו ר

אם או צמיעל ונדגש או בהפעיל, כי מה שנא ויהם כלב הנבון שהוא מן ההפעיל אף שאם מ"א הפעל גרונית אין להנדיל בין הקל לנבד הנוסף (מדברי רד"ק בשו"ס), והגנייה פה מלעיל לדעת הרד"ק והראש"ע בעבור המפסיק נמו ערו עד היסוד, אולם נכר הניח הרד"ק במכלול הרבה פעלים מנחי ל"ה שחנול בהם הטעם מלעיל אף בזולת ההעמדה. (יב) כי הבינו בדברים, אם נאמר ששמו בעבור שהבינו מה שקרא לפניהם, אם כן מדוע נבו בחלה, אבל הענין שהבינו עתה שאם שמו לפני ה' יעלה זאת לרצון לפניו. (יג) ולהשכיל, אמר ידידי החכם המתרגם: הענין להשכיל ולהבין עוד נדבני חורם כאשר עשו ביום הראשון, (ובא ולהשכיל בקצור מלת אל כמו משכיל אל דל, תהלים מ"א ב'), ועוד אחרת הייתה מגמת החאספס להשמיע ולהעביר קול להביא עלי עמים שונים לסכך בהם הסכות, וכנחוב להלן (ט"ו), ויהיו לפ"ז שני הפסוקים האלה (י"ג וע"ו) מחברים יחדיו, ופסוק י"ד הוא טעם לפסוק הבא אחריו והוא כעין מאמר מוסגרי וכן תרגמתי עכ"ל. (יד) אשר ישבו, כי ישבו. (טו) ואשר ישמיעו, עיין פי' רש"י, ולי נראה לפי שהם באו אל עזרא כי ישכילם בתורה כלומר להבינם בפירוש המקובל אללו ולהודיעם כל סעיפי הדינים החלויים בכל מלוא ומלוא מה שאינו ספורם בנחב, ולזה נאמר קראו בתורה מלוא הסוכה השכילם עזרא בימיה ראוי להעביר קול וגומר כי הנה אין לשער שלא קימו בני ישראל מלוא סכה כלל כל ימי שפט השפטים והמלנים מימי יהושע עד עתה והרי שלמה עשה את הסג (סכה) שנעת ימים כמפורש (מ"א כרשה ח') וגם בעזרא (ג' ד'), נאמר ויעשו את חג הסכות נכחוב, אבל הענין לדעתי הוא, כי עולי רגלים לא ישבו בירושלים בסכות כי היה זה טורח גדול להם לננות להם סכות, והמה יגיעים ועיפיים מן הדרך וכבר אמרו חז"ל שעובדי דרכים כטורים מן הסכה, וחשבו כי מונח סכות היא במקום מושבו ולא בעיר אחרת, אף כי אם ינאוו בעסק מלוא להראות את פני האדון ה' לנאות, ועמה השכילם עזרא שגם בירושלים

ויעבירו קול בכל עריהם
 ובירושלם לאמר צאו ההר
 והביאו עליזות ועלי עין שמן
 ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ
 עבת לעשת סלת ככתוב:
 (טז) ויצאו העם וביאו ויעשו
 להם סכות איש על גגו
 ובהצרתיהם ובהצרות בית
 האלהים וברחוב שער המים
 וברחוב שער אפרים: (יז) ויעשו

קאנטען, אונד איינען רוף
 אין אללען איהרען שטערטען
 אונד אין ירושלים ערגעהען
 ליעסען, וויא פאלגט: גע-
 העטהינזיס אויף דען בערג,
 אונד ברינגעט בלעטטער דעם
 אַליווענבויםעם, בלעטטער
 דעם ווילדען אהלבויםעם,
 בלעטטער דעם מירטענבוים
 מעם, בלעטטער דער דאַט-
 טעלבויםע אונד בלעטטער
 (זאנסטיגער) דיקבעלויכטער
 ביימע, אום לויבהיטטען מא-
 כען צוקאנטען, וויא עס פאָר-
 געשריעבען איזט. (טז) דאָז
 פאלק גינג הינזיס, אונד
 בראַכטע דיעזעס, אונד מאַכ-

כל

טען זיך לויבהיטטען, מאַכטער אויף זיינעם דאַכע, מאַכע אין איהרען האַפּען, אין
 דען האַפּען דעם גאַטטעס-הויזעס, אויף דעם פרייען פלאַטצע דעם וואַסערטהאַ-
 רעם אונד אויף דעם פרייען פלאַטצע דעם אפרים-טהאַרעס. (יז) אונד זאָ מאַכ-

טע

ר ש י

את חג הסוכות וכן נהג המקרא לדבר כעניין הזה כמו אמור לנער ויעבור לפניו (שמואל א'
 ט'): ועלי הדם. מפורש במסכת סוכה זהו הדם שזעה שאינו ראוי ללולב כי אם לעשות סוכה:
 ועלי תמרים. ללולב: ועלי עץ עבות. זה הדם הראוי ללולב כמפורש במסכת סוכה:

י"ס

ב א ו ר

בירושלים עליהם לשבח בסכות, וע"ז נאמר כי לא עשו מימי ישוע בן נון וגומר, כי רק בימי
 יהושע המוניס סביב לאלה"מ על פני האדה היו עושים סכות, אבל כאשר באו אל הנחלה
 ואל המנוחה ושכנו בעריהם, אותם שעלו אל המשכן או המקדש לא ישנו בסכות, ולזה לא
 נזכר פה מארבעה המינים רק עלי הדם ועלי תמרים ולא ערבי נחל ופרי עץ הדור, כי לדעתי
 גם באלה הכונה רק לסוך בהם הסנה וכן נראה דעת הראב"ע שאמר על ועלי עץ שמן ועלי
 הדם וגו' שהו"ן אינם מוסיפים, רק הם כמו או כענין ומנה אביו ואמו, וכבר יש מי
 שאומר שהסוכה כשרה רק בסוך של ארבעה מינים (עיין סוכה דף ל"ו ע"ב ול"ז ע"א), אולם
 לדעת חז"ל שאמרו (בסוכה דף י"ב ע"א) עלי הדם הוא הדם שזעה לסוכה ועלי עץ עבות
 ללולב נראה שעלי תמרים ועלי הדם לא היו לסוכה רק אגם לדבריהם נראה שאמר זה אך
 בדרך ההעברה שאם ילאו ההר יוכלון גם לקחת אלה לצורך הארבעה מינים, אבל בימוד
 לא כוה על הארבעה מינים כי במלוא הזאת כבר נזכרים עולי הרגל שהיו עיקר מלכות היא
 במקדש כמו שנאמר ומתחת לפני ה' אלהיכם (ויקרא כ"ג מ'), ומה שגם בעזרא ויעשו את
 חג הסכות ככתוב, היינו לענין השמחה ולקיימת ארבע' מינים והקרבנות וכמו שאמר מיד ועלת
 יום ויום במספר כמשה דבר יום ביומו. עץ שמן, וכן עלי שמן (מ"א ו' כ"ג) הוא אילן
 סרק (וידוער אהובים) וננדל מעץ הזית שהוא הנקרא (איווען בויק), מדברי המסג געזעניוס
 בספר המלים שלו. ועלי עץ עבות, נאמן הסכים הראב"ע לדברי חז"ל שהדם וענות עץ

קסד

טע דיא נאנצע פֿערוואַמלונג, דיא אויס דער געפֿאָנגענ־שאַפֿט צוריקגעקערט, לויב־היטטען, אונד וואָהנטען אין דיעזען לויכהיטטען, אונד ווייל דיא קינדער ישראל זייט דען טאָגען ישוע'ס דעם זאָהנעס נון כיו אויף דיעזען טאָג ניכט אַלואָ גע־טהאָן האַטטען, זאָ ענטי־שטאַנד איינע פֿריידע, דיא זעהר גראָס וואָר. (יח) אונד מאַן לאַז אין דעם בוכע דער לעהרע גאָטטעס טאָג פֿיר טאָג, פֿאָם ערשטען טאָגע כיו צום לעטצטען טאָגע, זיא פֿיי־ערטען דיעזעס פֿעסט זיעבען טאָגע אונד אַם אַכטען טאָגע דאַו שלוספֿעסט נאָך פֿאַרגע־שריעבענער וויזע.

ט (א) אונד אַם פֿיער אונד צוואַנציגסטען טאָגע דיעזעס מאַנאַטס פֿערוואַמ־מעלטען זיך דיא קינדער ישראל אונטער פֿאָסטען אין

כָּל־הַקְּהָל הַשְּׂבִיִּים מִן־הַשְּׂבִי וְסִכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּסִכּוֹתַי כִּי לֹא־עָשׂוּ מִיָּמַי יִשׁוּעַ בֶּן־נָוֶן בֶּן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה הָהוּא וְהָיִי שְׂמֵחָה גְּדוֹלָה מְאֹד: (יח) וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים יוֹם וַיְבִיֵּא מִן־הַיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן עַד הַיּוֹם הָאַחֲרֹן וַיַּעֲשׂוּ־הֵג שִׁבְעַת יָמִים וַיְבִיֵּא הַשְּׂמִינִי עֲצֵרַת כַּמִּשְׁפָּט:

ט (א) וַיְבִיֵּא עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַחֲדָשׁ הַזֶּה נֶאֱסָפוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּצוֹם וּבְשִׂקִים וָאֲדָמָה עֲלֵיהֶם: (ב) וַיְבַדְּלוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל מִכֹּל בְּנֵי־נֶכֶר וַיַּעֲמְדוּ וַיִּתְּוֹדוּ־עַל־חַטָּאתֵיהֶם וְעוֹנוֹת אֲבֹתֵיהֶם:

ויקמו

זעקען (געהילט), אונד האַטטען ערדע אויף זיך (געטטייעט). (ג) דער זאַמען ישראל'ס זאַנדערטע זיך פֿאָן אַללען פֿרעמדען זאָהנען אַב, זיא שטעללטען זיך הין, בעקאַננ־טען איהרע זינדען אונד דיא מיסעטהאַטען איהרער פֿאַטער. (ג) זיא שטאַנדען דאַן

ר ש י

(יח) יום ניוס. נכל יום ויוס:

ט (א) ואדמה עליהם. העלו עפר על ראשם: (ב) מכל בני נכר. ומנשיהם הנכריות כמו

ב א ו ר

אחד הם אך שמספר העלים שונים זה מזה, כי ההדס הוא של שלשה עלים ונעבות יותר והוא הנקרא הדס שוטה, אבל בנאורו על החורה (ויקרא טז) אמר והס שני מינים גבוה ונמוך ע"ש. וידידי הכנס המתרגם אמר: עץ עבות לדעתי הוא מענין אלה ענתה (ישוקאל ו' י"ג), וכן תרגמתי עכ"ל:

ט (א) וביום עשרים וארבעה, נראה שהיה מנהגם לקדש ליום אחרי החג ע"ד שנאמר באיוב (א' ה'), אולי מטאו בני, וגם עוד עתה חק לישראל הוא להתענות בה"ב אחר ססח וסכות. (ב) ויבדלו, לדעתי הכונה כי בימי החג התערבו בשמחתם גם הגרים כמו שנאמר